

BOLALARGA TABIATNI ASRASHNI YOSHLIKDAN ÒRGATISH

Baltabayeva Xaniyfa Abullayevna

*Qoraqalpoğiston Respublikasi Qònğırot tumani
19-sonli maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi
+998993525785*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ekologik tarbiya tushunchasi haqida ma'lumot, bolalarga tabiatni asrashni yoshlikdan òrgatish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: tabiat, asrash, aqliy, axloqiy, nafasat, psixik, idrok, hissiy.

Hozirgi kunda eng dolzarb muammolardan biri ekologik muammodir. Shu sababdan ham bolalar bog'chalarida ham ekologik ta'lim-tarbiya berishga alohida e'tibor berilmoqda. Tabiat bilan tanishtirish metodika fanida talabalarga ekologik ta'lim-tarbiya berish usullari, «Qizil kitob» haqida qisqacha ma'lumot va «Qizil kitob»ga kiritilgan, noyob o'simlik va hayvonot olami haqida ham bilim berishga katta o'rin berilgan. Shuningdek, talabalar bolalar boqchasi uchun bolalarni tabiat bilan tanishtirish sohasidagi yangi tajribalarni ham o'rganib olishlari zarur. Buni ular o'sha bog'chalarda amaliyotda bo'lgan davrlarida o'rganadilar. Bolalarni tabiat qonun-qoidalari bilan tanishtirishning ahamiyati shundaki, ularning to'g'ri o'sib ulg'ayishiga, tabiatda bo'ladigan voqea-hodisalarni ilmiy asosda tushunishga olib keladi. Bu bolaning shakllanishida, tabiatga, ona-Vatanga, tabiat boyliklariga bo'lgan mehr-muhabbatni oshiradi. Darhaqiqat, tabiatni muhofaza qilish ayrim kishilarning ishi deb qaralmasdan barchamizning ishimiz ekanligi esdan chiqarmasligimiz kerak. Bolalarning xar tomonlama kamol topishida tabiat bilan tanishtirishning o'ziga xos tarbiyaviy xususiyatlari bor. Bu jarayon turli vositalar, metodlar orqali amalga oshiriladi.

Bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularni barkamol qilib o'stirish tugilgan kundan boshlab amalga oshiriladi.

Bugungi kunda mustaqil O'zbekistonimizda olib borilayotgan ta'lim sohasidagi islohotlarning bosh maqsadi aynan mana shunga qaratilgan ya'ni o'sib kelayotgan yosh avlod mustaqil O'zbekistonimizning kelajagini, taraqqiyotini kafolatlaydi. Mana shu ustuvor yo'nalishlardan kelib chiqqan holda bolalar bog'chalarida farzandlarimizga berilgan har qanday bilim ularda Vatanga sadoqat o'z o'lkasini sevish, Vatan bilan g'ururlanish ruhini tarbiyalashi lozim. Shunday ekan tabiat bilan tanishtirish metodikasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat bo'lishi lozim:

- Bolalarni o'z o'lkasini sevishga o'rgatish.
- O'zining, tengdoshlari va kattalarning mehnatini qadrlashga o'rgatish.

- tabiat orqali psixik jarayonlarni rivojlantirish (sezgilar, idrok, xotira, xayol, tasavvur, nutq diqqat).

- Bolalarni hissiyotini irodasini rivojlantirish.

- Tabiat in`om etgan ne`matlarni avaylab asrashga o`rgatish. Yuqoridagi vazifalardan kelib chiqqan holda, bolalarni har tomonlama tarbiyalashda tabiat orqali :

– Aqliy tarbiya;

- Axloqiy tarbiya;

- Nafosat tarbiyasi;

- Jismoniy tarbiya;

- Ekologik tarbiya;

- Iqtisodiy tarbiya berish lozim.

Yosh avlodga aqliy tarbiya berish umumiy tarbiyaning tarkibiy qismlaridan birini tashkil etadi.

Aqliy tarbiya berish ko`zlangan maqsad maktabgacha yoshdagi bolalarni tevarak – atrofdagi hayotning eng oddiy xodisalari haqida turli tasavvurlar hosil qila olishga o`rgatib borishdan iborat. Tabiat vositasida bolalarga aqliy tarbiya berish biz yashaydigan muhitdagi o`simlik va hayvonot olami bilan tanishtirish, jonli `jonsiz tabiat haqida tushuncha berish haqidagi, uning elementlari, tabiatda bo`ladigan hodisalar, yomg`ir, yulduzlar, oy haqida, er haqida tushunchalarini mashg`ulot vaqtida so`rab bilish mumkin. Bola tevarakg`atrofdagi narsalar, ularning shakli, rangi, katta `kichikligini ko`rib ular haqida fikr yuritadi. Aqliy tarbiyaning eng muhim vazifalaridan yana biri bolalarni tarbiyalash. Bolalarga aqliy tarbiya berishda tabiat vositalardan foydalanish ma`lum bir tizim asosida amalga oshirilishi kerak. Buning uchun eng avvalo tabiat bilan tanishtirishning eng oddiy tushunchalaridan boshlab tabiat haqidagi ilmiy dunyoqarashlar hosil qilinadi. Natijada bolalarda ko`rgazmali obrazli, ko`rgazma xarakterli tafakkur rivojlanadi. Buning ahamiyati shundaki tanishtirilgan tabiatning har bir vositasi bola ongida fikrida tushunchasida mustahkam iz qoldiradi.

Axloqiy tarbiya deyilganda yosh avlodni Vatanga, kishilarga muhabbat, ularga va ular mehnatiga hurmat tuyg`ulari, baynalminallik kurtaklari, kishi – kishiga do`st, tinchlik, xarakterning irodaviy xislatlari va shaxsning ijobiy axloqiy sifatlar, poklik, to`g`rilik, xullas olijanob inson uchun nimaiki zarur bo`lsa, hammasini mujassamlashtirilgan holda tarbiyalash tushuniladi. Yosh avlodda bu xislatlarni kamol toptirish uchun tabiat omilidan keng foydalanish kerak. Buni amalga oshirish bir kunlik, bir oylik ish emas, balki bu uzoq davom etadigan murakkab jarayon bo`lib, kerak bo`lsa yillab tarbiya talab qiladigan mehnatning maxsuli hisoblanadi.

Tabiat vositasida axloqiy tarbiya berish uchun bog`cha uchastkalariga ekilgan ekinni parvarish qilish, gullarning har bir gulni niholni asrash, uni parvarish qilish,

gullarni tagini yumshatish, sug'orish kabi ishlarni bajarish jarayonida amalga oshirish mumkin. Bolalarni bog'cha maydonchasida, tabiat burchagida, o'simlik yoki hayvonni tanishtirish jarayonini tashkil etish kerak bunda tarbiya tanishtirishni qiziqarli jonli sharoitga bog'lab bolalarning e'tiborini o'ziga rom etib tashkil etish kerak. Tabiat vositasida bolalarga axloqiy tarbiya berishning yo'llari juda ko'p va xilma-xil.

Yoshlarga nafosat tarbiyasini berishdan maqsad shaxsning didini, go'zallikni his etib doimo unga intilib yashash xislatini tarkib toptirishdir. Chindan ham tabiatni uning go'zal manzaralarini tog' rog'larni sevmagan undan rohatlanmagan kishi bo'lmas kerak. Gullarning, mevalarning hidi, shakli va rangi, qushlarning sayrashi, ariqlardan suvlarning shildirab oqishi, oyoq ostidagi qorning g'ijirlashi - bularning barchasi balalarda tabiatdagi narsa va hodisalarni his qilishga imkon beradi va ularda estetik hissiyotni tarbiyalash va o'stirish uchun boy material bo'lib xizmat qiladi. Ma'lumki, yosh bolalar chiroyli, yorqin, rang, predmetlarni yaxshi ko'radilar. Go'zallik xavas, qiziqish xar bir bola ongida mavjud. Biz bola ongidagi fikridagi ana shu qiziqishni rivojlantirishimiz zarar. Bunda asosiy vosita rolini tabiat oynaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiat vositasida nafosat tarbiyasini istagan faslda amalga oshirish mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga mehnat tarbiyasini berish ularni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash mehnatga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, kattalar yaratgan mehnat mahsulini e'zozlash, uning qadriga etish ruxida tarbiyalashni bolalik davridan boshlashi lozim. Bolalarning mehnat tarbiyasi burchagida gulzorda, o'simliklar va hayvonlarni parvarishlash jarayonida amalga oshiriladi. Mehnat tarbiyasi har bir guruhning yosh xususiyatini hisobga olgan holda amalga oshirilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Kichik guruhda mehnat tarbiyasini berishda bolalar tarbiyachi bilan birga xonadagi o'simliklarga suv qo'yadilar, akvariumdagi baliqlarga ovqat beradilar, qushlarga don tashlaydilar, bog'cha hovlisidagi poliz ekinlarini yig'ib-terib olishda ishtirok etadilar. O'rta guruhda mehnat tarbiyasi bir oz murakkablashadi, bog'cha maydonchasidagi o'simliklarni o'zlari parvarish qiladilar. Tabiat burchagidagi hayvonlarni o'zlari ovqatlantiradilar, parvarishlaydilar. Katta tayyorlov guruhlarda amalga oshiriladigan mehnat tarbiyasi ham bir muncha o'ziga xosligi, murakkabligi bilan ajralib turadi. Bolalarning o'simliklarga bo'lgan munosabati, mehnat qilishlari jonli tabiatga, Vatanga bo'lgan muhabbatni yanada oshiradi.

Xulosa o'rinda shuni aytish kerakki, tabiat rang-barang. Uning imkoniyatlari ham cheksiz. Biz. tarbiyachilar, ana shu rang-baranglikni, imkoniyatlarni ko'ra bilishimiz, ulardan tarbiya jarayonida oqilona foydalanishimiz kerak. Bu imkoniyatlar ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda ko'proq foizini tashkil etadi. Faqat biz tarbiyachi-murabbiylar uni vaqtida parvarish qilsak, uning o'sib voyaga yetishi uchun sharoit yaratsak. u, albatta, kurtak yozib hosil beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. K. Munavvarov. "Pedagogika". T., "O'qituvchi". 1996 yil.
2. A. To'xtaev, A. Xamidov. EkologiY. T.. "O'qituvchi", 1994 yil.
3. Niyazova, O. A., N. N. Jalolov, and L. G. Khairullaeva. "STUDYING THE ACTUAL NUTRITION OF STUDENTS OF TECHNICAL INSTITUTIONS (UZBEKISTAN, GERMANY)." *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies* 3.02 (2023): 35-40.
4. Jalolov, N. N., and A. O. Imamova. "THE ROLE OF NUTRITION IN THE MANAGEMENT OF CHRONIC HEPATITIS." *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies* 3.02 (2023): 28-34.
5. Kobiljonova, Sh R., and N. N. Jalolov. "REPRODUCTIVE AND PERINATAL OUTCOMES BORN BY CAESAREAN SECTION." (2023).
6. Кобилжонова, Ш. Р., Н. Н. Жалолов, and М. Т. Журабоев. "Тугри овқатланиш спортчилар юкори натижалари гарови." (2022).
7. Jalolov, Nozimjon. "Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog 'lom turmush tarzini shakllantirishning dasturiy platformasi." (2022).
8. Жалолов, Н., Ш. Я. Зокирходжаев, and Ф. И. Саломова. "Сурункали гепатит билан касалланган беморларнинг ҳақиқий овқатланишини баҳолаш." «Тиббиётдаги замонавий илмий тадқиқотлар: долзарб муаммолар, ютуқлар ва инновациялар»//мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция, 2022.
9. Jalolov, Nozimjon. "Surunkali gepatitlar bilan kasallangan bemorlarning haqqoniy ovqatlanishini baholash." (2022).
10. Jalolov, Nozimjon. "Умумтаълим мактаблари бошланғич синф ўқитувчиларнинг саломатлиги бўлажак авлодни тарбиялашнинг асосий мезони." Республиканской научно-практической конференция "ДНИ МОЛОДЫХ УЧЕННЫХ", 2022.
11. Jalolov, Nozimjon. "Homiladorlik davrida to'g'ri ovqatlanishning o'ziga xos tomonlari." *Formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary. International scientific-online conference*, 2022.
12. Жалолов, Н. Н., et al. Главные факторы развития избыточного веса и ожирения у детей. Diss. O 'zbekiston Respublikasi Sog 'liqni Saqlash vazirligi, Toshkent tibbiyot akademiyasi, Koryo universiteti "Atrof muhit muhofazasining dolzarb muammolari va inson salomatligi" xalqaro ishtirok bilan Respublika 9-ilmiy-amaliy anjumani materiallari to 'plami 153 bet, 2022.